Κοραής και Γρηγόριος Ε' (Σεβ. Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

Date : 9 Αυγούστου, 2010

Το προηγούμενο έτος κυκλοφόρησε ένα ενδιαφέρον βιβλίο με τίτλο «Κοραής καί Γρηγόριος Ε’» και υπότιτλο «κοινωνικές συγκρούσεις και διαφωτισμός στην προεπαναστατική Σμύρνη (1788-1820)» από τον **Γιώργο Καραμπελιά**. Το βιβλίο που είναι πολύ αποκαλυπτικό και ενημερωτικό, διότι ξεκαθαρίζει πολλές συγκεχυμένες απόψεις που έχουν καλλιεργηθή γύρω από το δίπολο Διαφωτισμός και Εκκλησία, πριν την Επανάσταση του 1821.

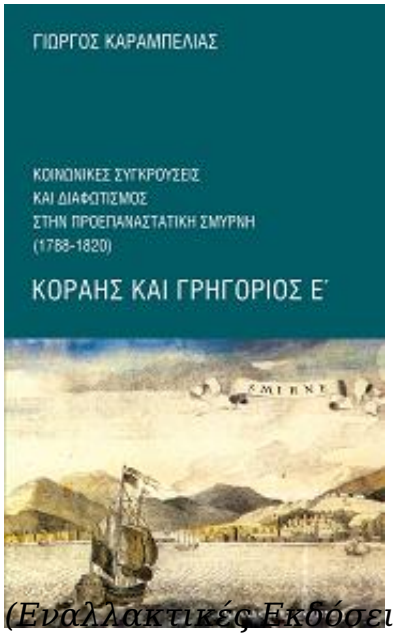

(Εναλλακτικές Εκδόσεις)

Τό βιβλίο αυτό είναι σημαντικό καί πρέπει κανείς νά τό μελετήση μέ προσοχή, γιατί παρατίθενται πολλά επιχειρήματα πού ανατρέπουν κυριαρχούσες «μαρξίζοντος

επιχρίσματος» απόψεις γιά τήν αντίθεση μεταξύ Διαφωτισμού καί Εκκλησίας. Τά επιχειρήματα αυτά παρουσιάζουν τίς δημιουργικές καί σημαντικές απόψεις τού συγγραφέα γιά τό θέμα αυτό καί αποκαθιστούν τά πράγματα στήν αληθινή τους διάσταση.

Τό ενδιαφέρον τόσο τού συγγραφέως όσο καί τών αναγνωστών επικεντρώνεται στά πρόσωπα τού Κοραή καί τού Οικουμενικού Πατριάρχου Γρηγορίου τού Ε’, ο οποίος δέχθηκε πολλές επιθέσεις από διαφόρους διαφωτιστικούς κύκλους, καί αυτό είναι σημαντικό γιατί τά δύο αυτά πρόσωπα είναι «οι εμβληματικότερες μορφές τού διπόλου Εκκλησία καί Διαφωτισμός τής προεπαναστατικής Ελλάδας».

Ο Κοραής ήταν διαφωτιστής, έμενε τήν περίοδο εκείνη στό Παρίσι, αγωνίσθηκε γιά τήν έκδοση τών έργων τών αρχαίων Ελλήνων, είχε ενστερνισθή τίς επαναστατικές καί διαφωτιστικές ιδέες, καί ο κύκλος του στρεφόταν εναντίον τών Κληρικών, ιδίως τών Επισκόπων καί τού Πατριαρχείου, όπως φαίνεται σέ διάφορα βιβλία πού εξεδόθησαν ανώνυμα, μεταξύ τών οποίων ο «Λίβελλος» καί τό βιβλίο «Ελληνική Νομαρχία». Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε’, ως υπεύθυνος καί διακριτικός ηγέτης, αγωνίσθηκε γιά νά κρατήση τίς απαραίτητες κατά τήν εποχή εκείνη ισορροπίες, αντιμετώπισε τήν επίθεση πολλών διαφωτιστών καί τού ιδίου τού Κοραή, αλλά τελικά απαγχονίσθηκε από τούς Οθωμανούς, οι οποίοι αντελήφθησαν τήν ουσιαστική βοήθεια πού προσέφερε στήν εξέγερση τών Ρωμηών.

Τά δύο αυτά σημαντικά πρόσωπα γνωρίζονταν μεταξύ τους προσωπικά, διότι ο Κοραής μεγάλωσε στήν Σμύρνη καί ο Γρηγόριος ο Ε' πρίν γίνη Πατριάρχης ήταν Μητροπολίτης Σμύρνης, οπότε είχαν μεταξύ τους επικοινωνία. Ο Κοραής σέ φίλους του έγραψε γιά τόν Γρηγόριο, πρίν γίνη Μητροπολίτης Σμύρνης: «Προσκύνησον εκ μέρους μου τόν πανοσιολογιώτατον Πρωτοσύγκελλον τού Αγίου Σμύρνης». Καί σέ άλλη συγχαρητήρια επιστολή του, τό ίδιο έτος, μέ τήν ανάρρηση τού Γρηγορίου στόν Μητροπολιτικό θρόνο τής Σμύρνης, τόν χαρακτηρίζει «προεστώτα φιλόσοφον καί τήν μέσην οδόν ευθυνόμενον, μακράν καί από τήν σκύλλαν τής απιστίας καί από τήν χάρυβδιν τής δεισιδαιμονίας».

Ο Γιώργος Καραμπελιάς ξεκινά τό βιβλίο του μέ τήν άποψη πού επικρατούσε στό παρελθόν ότι, δηλαδή, πρίν τήν επανάσταση τού 1821 στό εσωτερικό τού ελληνισμού καταγράφεται δήθεν τό εξής σχήμα: Από τήν μιά πλευρά ήταν ενωμένες οι λαϊκές δυνάμεις, η εθνική αστική τάξη, οι κλεφταρματωλοί καί οι διαφωτιστές λόγιοι, καί από τήν άλλη πλευρά ήταν η Εκκλησία, οι κοτσαμπάσηδες, οι μεγαλέμποροι καί οι συντηρητικοί εκκλησιαστικοί διανοούμενοι. Μεταξύ αυτών τών δύο ομάδων υπήρχεν αντιπαλότητα.

Τό σχήμα αυτό αμβλύνθηκε μετά τήν μεταπολίτευση στήν Ελλάδα (1974) καί επικεντρώθηκε στό αντιθετικό σχήμα: «Διαφωτισμός καί Εκκλησία», όπως καί «πρόοδος» καί «σκοταδισμός». Έτσι, παρουσιαζόταν ότι η Εκκλησία προεπαναστατικά ήταν αντίθετη μέ τόν λαό, τήν διαφώτιση καί τήν πρόοδο, καί ταυτιζόταν μέ τά συμφέροντα τής άρχουσας τάξης καί τού σκοταδισμού.

Ο συγγραφεύς ανατρέπει όλη αυτήν τήν ανάλυση. Μελετά τήν κατάσταση πού επικρατούσε προεπαναστατικά στήν Σμύρνη καί τίς αναταραχές πού έγιναν κατ' αυτήν τήν περίοδο, γιά νά αποδείξη ότι τά πράγματα δέν μπορούν νά ερμηνευθούν μέ τά δύο αυτά σχήματα πού παρετέθησαν προηγουμένως, γιατί η διαστρωμάτωση στήν προεπαναστατική Σμύρνη ήταν διαφορετική καί η κοινωνική κατάσταση δέν ήταν όπως τήν παρουσιάζουν οι «στρατευμένοι» αναλυτές.

Στήν αστική δομή τής Σμύρνης, προεπαναστατικά, υπήρχαν τρείς κοινωνικές τάξεις. Στήν πρώτη συγκαταλέγονταν οι παλαιές «αρχοντικές» οικογένειες, πού ήταν οι «ευπατρίδες» τής πόλης. Στήν δεύτερη κατηγορία ανήκε η αναπτυσσόμενη τάξη τών εμπόρων πού είχε στενή επαφή μέ τήν Δύση. Καί στήν «τρίτη τάξη» συγκαταλέγονταν τά εσνάφια, δηλαδή αυτοί πού ασχολούνταν μέ τό εσωτερικό εμπόριο καί τήν βιοτεχνία καί σέ αυτήν ανήκαν «όλοι οι μεροκαματιάρηδες τής πόλης». Ακόμη, η Σμύρνη ήταν τό δεύτερο εκκλησιαστικό κέντρο, μετά τήν Κωνσταντινούπολη, σημαντικό εκπαιδευτικό κέντρο, τό επίκεντρο τής ευρωπαϊκής πτέρυγας τής Αυτοκρατορίας, καί ακόμη είχε δεχθή τήν επίδραση κυρίως τής προτεσταντικής Δύσης.

Η μελέτη τής αστικής καταστάσεως καί διαστρωματώσεως τής Σμύρνης είναι σημαντική, γιατί «η Σμύρνη είναι μιά πόλη πού μπορεί νά λειτουργήσει ως μεγεθυντικός φακός» γιά τήν κατάσταση πού επικρατούσε σέ όλη τήν Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Επομένως, τά δύο σχήματα πού είδαμε πιό πάνω, πού παρουσιάζονται από «στρατευμένους» αναλυτές, δέν ανταποκρίνονται στήν πραγματικότητα, γιατί τά προβλήματα στήν Σμύρνη καί γενικά στήν Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν πολυποίκιλα, δέν παρουσιάζονται πάντοτε ως άσπρο-μαύρο, δέν ήταν, δηλαδή, η Εκκλησία αντιμέτωπη πρός τήν παιδεία, τόν λαό καί τόν Διαφωτισμό, καί συνεργαζόμενη μέ τούς προύχοντας, ούτε οι διαφωτιστές ήταν μέ τόν λαό καί εναντίον τών αρχόντων. Μερικοί τέτοιοι μύθοι πρέπει νά καταρρίπτωνται.

Στό βιβλίο αυτό τού Γιώργου Καραμπελιά γίνεται μιά ανάλυση τής αστικής δομής τής Σμύρνης, τήν διαστρωμάτωση τής κοινωνίας μέσα από τίς τρείς κοινωνικές αναταρχές πού έγιναν στήν Σμύρνη, ήτοι τό 1788, τό 1809-1810 καί τό 1819. Έτσι, ο συγγραφεύς μελετά τά αίτια πού προκάλεσαν τίς αναταραχές, τά πρόσωπα πού πρωταγωνίσθηκαν σέ αυτά τά γεγονότα, μεταξύ τών οποίων ο Κοραής καί ο Γρηγόριος ο Ε' καί οι αστικές ομάδες πού έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο, αλλά καί τήν στάση τήν οποία τήρησε η Εκκλησία, όπως φαίνεται στήν περίπτωση τού Μητροπολίτου Σμύρνης καί μετέπειτα Πατριάρχου Γρηγορίου τού Ε’.

Η αναταραχή τού έτους 1788 έγινε από τόν λαό πού επανεστάτησε γιά τήν δυσβάστακτη φορολογία πού επέβαλε η Οθωμανική Αυτοκρατορία προκειμένου νά αντιμετωπίση τίς συνέπειες τού ρωσοτουρκικού πολέμου τού 1787.

Στήν περίπτωση αυτή ο Κοραής, όπως φαίνεται σέ επιστολές πού απέστειλε στόν φίλο του καί συγγενή τών αρχόντων, Πρωτοψάλτη Δ. Λώτο, πού βρισκόταν σέ μιά διαμάχη μέ τόν Μητροπολίτη Γρηγόριο καί τελικά είχε απομακρυνθή από τήν θέση τού Πρωτοψάλτη, φαίνεται ότι ήταν μέ τούς άρχοντες. Ήταν αντίθετος μέ τόν λαό πού επαναστάτησε καί αντίθετος πρός τούς «χαμάλιδες» καί «ντεβετζίδες», δηλαδή καμηλιέρηδες, «τόν ανόητον όχλον» καί τούς «βαρβάρους καλογερίσκους», όπως έγραφε σέ επιστολή του. Ο Κοραής συμπεριφερόταν «ως ένα μέλος τής πεπαιδευμένης άρχουσας τάξης τής Σμύρνης, από τήν οποία προερχόταν». Γιά τόν Κοραή, όπως φαίνεται στίς επιστολές του, η διαχείριση τών κοινών πρέπει νά ανήκη «δικαιωματικά στούς "άρχοντες"» καί όχι στούς «εσναφλήδες», τόν «όχλον», τούς «ανθρακοπώλες» καί τούς «κουλουρτζήδες».

Αντίθετα, ο Μητροπολίτης Γρηγόριος, παρά τό ότι εθίγη προσωπικά από τόν όχλο, εν τούτοις «προσπάθησε νά τηρήσει μιά στάση σχετικής ουδετερότητας από τά δύο στρατόπεδα, μή θέλοντας νά δυσαρεστήσει καί τό μεγαλύτερο μέρος τού ποιμνίου του, πού είχε συνταχθεί μέ τούς εσναφλήδες. Ή ίσως, ακόμα καί νά πήρε πρόσκαιρα τό μέρος τους, πιεζόμενος από αυτούς». Σημασία, όμως, έχει ότι η στάση του ήταν διακριτική καί όχι μονομερής, ήταν στάση υπευθύνου ηγέτου.

Η διαμάχη στήν κοινωνία τής Σμύρνης κατά τό έτος 1809-1810 έγινε γιά τό Φιλολογικό Γυμνάσιο πού είχε εν τώ μεταξύ ιδρυθή. Μέχρι τότε λειτουργούσε η γνωστή Ευαγγελική Σχολή πού ήταν ιδιωτική, υποστηριζόταν από τούς άρχοντες καί τελούσε κάτω από τήν προστασία τής Βρεταννικής Κυβέρνησης καί γι’ αυτό αναφερόταν καί ως «Βρεταννική Σχολή», καί υποστηριζόταν από τήν Υψηλή Πύλη. Υπήρχε σχέδιο νά απορροφηθή η Ευαγγελική Σχολή από τό Φιλολογικό Γυμνάσιο καί παρατηρήθηκε μεγάλη αντίδραση γι’ αυτό. Τό Φιλολογικό Γυμνάσιο ήταν κέντρο τών διαφωτιστικών ιδεών. Από «στρατευμένους» αναλυτές δόθηκε η ερμηνεία, ότι μέ αφορμή τά δύο Σχολεία συγκρούσθηκαν οι συντηρητικοί καί οι προοδευτικοί.

Στήν διαμάχη αυτή αναμείχθηκε ο Κοραής μέ τούς φίλους του, υπέρ τού Φιλολογικού Σχολείου καί εναντίον τής Εκκλησίας. Κατηγορήθηκε η Εκκλησία καί ο τότε Μητροπολίτης Σμύρνης Άνθιμος, διάδοχος τού Γρηγορίου, πού εν τώ μεταξύ εκλέχθηκε Πατριάρχης, γιά τήν αντίδραση εναντίον τού Φιλολογικού Σχολείου, καί κυκλοφόρησε ανώνυμος λίβελλος μέ έντονο αντικληρικαλικό περιεχόμενο. Αλλά

αυτό αναιρείται τόσο από άλλες μαρτυρίες, σύμφωνα μέ τίς οποίες η Εκκλησία έπαιξε σπουδαίο ρόλο στήν παιδεία τών υποδούλων Ελλήνων, στήν χρηματοδότηση τού Φιλολογικού Γυμνασίου, όσο καί από επιστολή τού Διευθυντή τού Φιλολογικού Σχολείου Κωνσταντίνου Κούμα, προσκείμενου στόν Αδαμάντιο Κοραή, καί δημοσιεύθηκε στόν «Λόγιο Ερμή», καί ο οποίος υπερασπίσθηκε τούς Ιεράρχες. Στήν επιστολή αυτή, μεταξύ τών άλλων, έγραφε ο Κούμας: «Τοιούτους έχομεν αρχιερείς σήμερον, τοιούτους οδηγούς εις τά καλά, προστάτας τής παιδείας, ζηλωτάς τής προκοπής τού γένους, ώστε πρέπει καί εξ αυτών νά συμπεράνωμεν ότι έργον τής θείας προνοίας είναι ο φωτισμός τού γένους».

Αγνοείται από τούς αντικληρικαλιστές ότι τήν περίοδο εκείνη παρενέβαιναν στά πράγματα τής Σμύρνης, ιδίως υπέρ τής Ευαγγελικής Σχολής, οι Άγγλοι, καθώς επίσης ότι τόσο ο συντάκτης τού Ανωνύμου Λιβέλλου όσο καί οι διαφωτιστές διαπνέονταν από προτεσταντικές απόψεις καί τόν αναπτυσσόμενο καπιταλισμό. Επίσης, αγνοείται ότι γιά τήν διατήρηση τής ταυτότητος τού ελληνισμού καί τής παράδοσής του έπαιξαν σημαντικό ρόλο οι νεομάρτυρες, ιδίως ο νεομάρτυς Αγαθάγγελος, πού μαρτύρησε αυτήν περίπου τήν περίοδο, δηλαδή τόν Μάϊο τού 1819 στήν Σμύρνη.

Όμως, τό Φιλολογικό Γυμνάσιο κατ’ αρχάς λειτούργησε ως ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου καί στήν συνέχεια λειτούργησε ως κοινοτικό Σχολείο πού στεγάσθηκε «σέ εκκλησιαστικό κτήριο τής Αγίας Φωτεινής καί θά έχει ως μόνιμες πηγές χρηματοδότησης, μέ τέσσερις χιλιάδες γρόσια ετησίως, τίς δύο ενορίες τής Σμύρνης, εκείνες τής Αγίας Φωτεινής καί τού Αγίου Γεωργίου». Η αντίθεση μεταξύ τών δύο Σχολών δέν ήταν ιδεολογική, αλλά μάλλον αντίθεση συμφερόντων.

Πάντως, ο Γρηγόριος Ε’, πού τήν εποχή εκείνη ήταν Οικουμενικός Πατριάρχης άν καί είχε ισχυρές πιέσεις από τήν αγγλική Πρεσβεία καί τήν Υψηλή Πύλη, αλλά είχε καί εσωτερικές πιέσεις, υπέρ τής Ευαγγελικής Σχολής, ανεγνώρισε μέν τά προνόμια τής Ευαγγελικής Σχολής, αλλά συγχρόνως επήνεσε καί τό Φιλολογικό Γυμνάσιο.

Η αναταραχή τού έτους 1819, πού σχετίζεται καί πάλιν μέ τό Φιλολογικό Γυμνάσιο καί τό κλείσιμό του, ερμηνεύεται από τούς συγγραφείς «διαφωτιστικής» καί μαρξιστικής ιδεολογίας, ως διαμάχη τών συντηρητικών καί «τής συντηρητικής στροφής», πού εγκαινίασε ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε’ εναντίον τών διαφωτιστών, τούς οποίους εξέφρασε η διεύθυνση (Κωνσταντίνος Οικονόμου) καί τό πρόγραμμα τού Φιλολογικού Γυμνασίου.

Η ανάλυση, όμως, τών πηγών καταλήγει σέ διαφορετικά συμπεράσματα, ότι δηλαδή δέν επρόκειτο γιά αγώνες τών συντηρητικών εναντίον τών προοδευτικών-διαφωτιστών, αλλά γιά κοινωνικούς αγώνες μεταξύ «δημοκρατικών» καί «ολιγαρχικών», ήταν, δηλαδή, αντίθεση μεταξύ εμπόρων καί αρχόντων οι οποίοι άρχοντες στό μεγαλύτερο μέρος τάσσονταν υπέρ τών Διαφωτιστών. Επίσης,

φαίνεται ότι η αντίδραση εναντίον τού Κωνσταντίνου Οικονόμου, πού τότε ήταν κοραϊστής, μαζί μέ τόν Κούμα, δέν οφειλόταν στίς φιλοσοφικές του ιδέες, αλλά στό ότι ήταν μυστικοσύμβουλος τών εμπόρων, «τοκογλύφος» καί «υπεύθυνος γιά τίς δαπάνες πού βάραιναν τήν πόλη».

Από τήν ανάλυση τών πηγών φαίνεται ότι ο Πατριάρχης Γρηγόριος όχι μόνο δέν συμμετείχε στήν προσπάθεια νά κλείση τό Φιλολογικό Γυμνάσιο, αλλά μέ εγκύκλιό του κατεδίκασε τίς κινητοποιήσεις εναντίον τού Κωνσταντίνου Οικονόμου, καθώς επίσης συντάχθηκε μέ τούς διαφωτιστές-οπαδούς τού Κοραή, οι οποίοι εκινούντο στόν περίγυρο τού Πατριαρχείου, όπως τόν Κωνσταντίνο Κούμα, τόν Κωνσταντίνο Οικονόμου, τόν Νεόφυτο Βάμβα, τόν Θεόφιλο Καΐρη, τόν Βενιαμίν Λέσβιο. Συγχρόνως, ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε’ «προσπάθησε νά αποσπάση τό (Φιλολογικό) Σχολείο από τήν κοινοτική αρχή τής πόλης, μεταβάλλοντάς το σέ σταυροπηγιακό, έτσι ώστε νά διασώσει τούς προστατευομένους του, απόπειρα πού στέφθηκε από αποτυχία». Μάλιστα δέ τά "αντιδιαφωτιστικά" επεισόδια τής Σμύρνης δέν ευνοήθηκαν από τόν Πατριάρχη Γρηγόριο, αλλά αντίθετα στράφησαν ευθέως εναντίον του». Ο λαός τής Σμύρνης πού εξαγριώθηκε εναντίον τών μεγαλεμπόρων καί τών Διαφωτιστών αψήφησε τόν Πατριάρχη καί έσχισε τά σιγγίλια στήν Εκκλησία.

Επομένως, τά γεγονότα τής Σμύρνης τήν περίοδο αυτήν, λίγο πρίν τήν επανάσταση, δέν αφορούσαν τά εκπαιδευτικά θέματα τής πόλης καί τόν Διαφωτισμό, αλλά «τόν χαρακτήρα τής κοινοτικής διοίκησης καί τό εύρος τών κοινωνικών ομάδων πού συμμετείχαν σέ αυτή». Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', αλλά καί γενικά τό Πατριαρχείο προσπαθούσε νά ηρεμήση τά πράγματα, παρέμεινε μεταξύ τών αντιμαχομένων, αλλά περισσότερο προστάστευε τούς «διαφωτιστές».

Ο Γιώργος Καραμπελιάς, στό τελευταίο κεφάλαιο τού βιβλίου μέ τίτλο «η ανολοκλήρωτη σύνθεση», αναλύει ότι στήν Σμύρνη τήν εποχή πού μελετά δέν γίνεται χωρισμός μεταξύ συντηρητικών καί διαφωτιστών, αφού λειτουργούν διαφορετικά τά πράγματα. Οι διαφωτιστές λόγιοι «συντάσονται μέ τά πιό εξωστρεφή, μορφωμένα καί εύπορα στρώματα τής αστικής τάξης, τούς φαναριώτες, καί μέ τήν εκκλησιαστική ιεραρχία -οι Ψαλίδας καί Βηλαράς- ακόμα καί μέ τούς οθωμανούς». Οι κοραϊστές λόγιοι είναι στραμμένοι πρός τήν Δύση καί οι υποστηρικτές τους ήταν «οι μεγαλέμποροι τής Σμύρνης». «Οι κορυφές τού διαφωτισμού αποτελούν (ή μεταβάλλονται σέ) οργανικό μέρος τών ανωτέρων ελίτ τού ελληνισμού», συνδέονται μέ τήν δύση, ενώ στό «λαϊκό στρατόπεδο» βρίσκονται τά φτωχότερα στρώματα τών δασκάλων, τού κλήρου, τής αγροτιάς, τών συντεχνιών καί εμπνέονται από τήν ατμόσφαιρα τής Εκκλησίας καί είναι αντιδυτικοί.

Δέν ισχύει, δηλαδή, αυτό πού δημιούργησε η αριστερή ιδεολογία ότι οι λόγιοι, οι

δημοτικιστές, οι κοραϊστές είναι συνδεδεμένοι μέ τά λαϊκά στρώματα, τούς κλέφτες καί αρματωλούς «εναντίον τών κοτζαμπάσηδων, τών φαναριωτών, τής Εκκλησίας». Η αλήθεια είναι ότι «τά λαϊκά στρώματα ήταν πιό κοντά στούς "καλογέρους", τά θρησκευτικά αναγνώσματα (πού αποτελούν τήν συντριπτική πλειοψηφία τών εκδιδομένων κειμένων), τίς λαϊκές θρησκευτικές τελετουργίες καί τίς προφητείες, εμνέονται από τούς νεομάρτυρες καί τήν κλεφτουριά καί παλεύουν "γιά τού Χριστού τήν πίστη τήν αγία καί τής πατρίδος τήν ελευθερία". Συχνά, αναγνωρίζουν καί σέβονται τούς λογίους, τούς "φιλοσόφους", αλλά δέν τούς θεωρούν δικούς τους».

Προεπαναστατικά υπήρχε έντονη η αίσθηση τής Ρωμηοσύνης, όλοι αγωνίζονταν γιά τήν παιδεία καί ζούσαν μέσα στήν ορθόδοξη παράδοση, οπότε τό αποτέλεσμα ήταν «μιά σύνθεση μεταξύ τής αρχαίας ελληνικής γραμματείας, δυτικού διαφωτισμού καί ορθόδοξης-βυζαντινής παράδοσης». Όμως, κατά τόν 18ο καί 19ο αιώνα αυτή η σύνθεση «πραγματοποιείται μάλλον ως εκλεκτισμός, κι ως ταυτόχρονη επιλογή διαφορετικών στοιχείων, από τίς τρείς αυτές παραδόσεις, καί όχι ως δημιουργία ενός νέου συνθετικού προτάγματος». Αυτό σημαίνει ότι από τούς ανθρώπους γινόταν επιλογές καί προτιμήσεις τών διαφόρων τάσεων καί ρευμάτων. Η Εκκλησία τήν δύσκολη εκείνη περίοδο, όπου καί όταν βέβαια υπήρχε δυνατότητα, έπαιζε έναν εξισορροποιητικό ρόλο μεταξύ τών διαφόρων ρευμάτων-τάσεων.

Αυτήν τήν σύνθεση τήν συναντούμε στόν Ρήγα Φεραίο καί τόν δάσκαλό του Δημητράκη Καταρτζή, σύμφωνα μέ τόν οποίο ο «νέος χριστιανός Ρωμηός» δέν πρέπει νά ξεχνά ότι είναι «ρωμηός χριστιανός», ότι κατάγεται από τούς αρχαίους Έλληνες, προέρχεται από τούς Βυζαντινούς καί από τούς αγίους, θά πρέπει νά σπουδάζη καί νά αποκτά τήν ανθρώπινη γνώση, αλλά σάν μέλισσα νά κρατά τίς ιδέες εκείνες πού τόν ωφελούν καί νά παραβλέπη εκείνες πού τόν βλάπτουν.

Τελικά, οι ιστορικοί πού κρίνουν τά γεγονότα τής Σμύρνης, καί γενικά τήν κατάσταση πρό τής επαναστάσεως τού 1821, μέσα από μιά μαρξιστική ιδεολογία, εκφράζουν τόν εκλεκτισμό καί διασπούν τήν σύνθεση τού Γένους μας από τήν οποία διαπνεόταν ο Γρηγόριος Ε’, καί πολλοί φωτισμένοι Ιεράρχες, χωρίς νά βλέπουν τό όλο κλίμα μέσα στό οποίο εκινούντο καί τίς συνέπειες. Άλλωστε, στήν απελευθέρωση τού Γένους μας, συνήργησαν η Εκκλησία μέ τούς Κληρικούς καί τόν λαό, οι λόγιοι-διαφωτιστές καί οι αρματωλοί.

Γι’ αυτό είναι ανάγκη σήμερα νά αγωνιζόμαστε γι’ αυτήν τήν ολοκληρωμένη «σύνθεση», δηλαδή νά βιώνουμε τήν ησυχαστική παράδοση τών αγίων καί τών νεομαρτύρων, νά γνωρίζουμε τήν παράδοσή μας, όπως εκφράσθηκε καί από τούς αρχαίους φιλοσόφους, καί νά γονιμοποιούμε τήν σύγχρονη δυτική σκέψη -αφού τήν γνωρίσουμε προηγουμένως- η οποία αναζητά κάποιο νόημα καί προοπτική. Δηλαδή, η ορθόδοξη θεολογική-ησυχαστική παράδοση πρέπει νά απαντήση στίς παλαιές, αλλά καί τίς σύγχρονες αναζητήσεις τών ανθρώπων καί τά σύγχρονα υπαρξιακά,

φιλοσοφικά, ψυχολογικά καί κοινωνικά ερωτήματά τους. Μέσα στά πλαίσια αυτά μπορεί νά ολοκληρωθή τό όραμα τού προεπαναστατικού ελληνισμού, τής Ρωμηοσύνης, όπως τήν ύμνησε ο Ρήγας Φεραίος, ο Δημητράκης Καταρτζής καί πολλοί άλλοι.

Πρέπει νά διαβάση κανείς τό βιβλίο αυτό τού Γιώργου Καραμπελιά, -ο οποίος διακρίνεται γιά τήν ερευνητική δουλειά καί τήν κριτική σκέψη, γνωστή καί από άλλα κείμενά του, γιά τό οποίο τόν ευχαριστούμε καί τόν επαινούμε- γιά νά διαπιστώση αφ' ενός μέν τόν τρόπο μέ τόν οποίο γράφεται η «στρατευμένη» ιδεολογικά ιστορία, πού παρερμηνεύει τά γεγονότα, αφ' ετέρου δέ γιά νά παρατηρήση τήν προσπάθεια πού έκανε η Εκκλησία τήν κρίσιμη εκείνη περίοδο γιά νά διασώση τό Γένος καί τήν παράδοσή του, καί νά διατηρήση αυτήν τήν ενότητα, πού είναι απαραίτητη σήμερα γιά όλους μας.

Τό βιβλίο αυτό τού Γιώργου Καραμπελιά «Κοραής καί Γρηγόριος Ε’» είναι συνέχεια τού σημαντικού βιβλίου του «Τό 1204 καί η διαμόρφωση τού νεώτερου ελληνισμού» πού παρουσίασα παλαιότερα από τίς στήλες τής «Εκκλησιαστικής Παρέμβασης», καί αναμένουμε όλοι μέ μεγάλο ενδιαφέρον τό νέο βιβλίο πού προαναγγέλλει ο Γιώργος Καραμπελιάς, με τίτλο «Η αναγέννηση τού νεωτέρου ελληνισμού, 1700-1922».

(Πηγή: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Μάρτιος 2010)